

Güneşin ve Yağmurun Çocukları

Azteklere

Azteklere, bir zamanlar Meksika'nın olduğu yerde görkemli bir uygarlık kurmuş bir halk; onlar belki de dünyanın en dramatik öyküsüne sahip. Bugün onlardan geriye kalanlar, görkemli kentler, ince işçiliğı olan heykeller, yüksek tapınaklar, piramitler... Peki, kimdi Azteklere? Onları bu kadar ilgi çekici yapan şey ne? Uygarlıkları ne oldu?

Görkemli heykelleri ve piramit benzeri tapınaklarıyla, Aztek mimarisi bugün bile insanları etkiliyor.

"Tek karnış yılında doğdu Kuetzelkoatl. Derler ki annesi Chilmalman adında bir kadındı. Bir yeşim taşı yuttuktan sonra Kuetzelkoatl'a hamile kaldı.

Beş ev yılında Toltek halkı onu aldı ve Tollan kentine kral ve rahip yaptı. Tapınağı yüksekti, birbirini takip eden birçok dar merdiveni vardı. Kötü cinler yaşadığı sürece hep ona kötü oyunlar oynamaya çalıştılar. İnsan kurban etmesi için kandırmaya uğraştılar. Ama Kuetzelkoatl hiç aldırmadı. 'O kadar ileri gidilmez' dedi. Hiç insan kurban etmediğı için kötü cinler öfkelenildi. 'onun kentini terk etmesi şart. Böylece oraya biz yerleşiriz' dediler. 'Şarap hazırlayıp içirelim. Böylece aklını başından alalım ki tanrıya hizmet edemesin.'

Tezcatlipoca konuştu: 'Ben derim ki, önce ona öyle bir şey verelim ki bedenini farklı görsün.' Böylece anlaştılar ve işe koyuldular.

Cinler, çeşitli numaralar yaptılar ve Kuetzelkoatl'ı kandırdılar. Ama o cinlerin oyunun farkına vardığında çok üzüldü. Kentini bırakıp gitmeye

Azteklerden günümüze kalan eserler Orta Amerika'nın Cortez öncesi tarihi hakkında ipuçları veriyor.

karar verdi. Siyah ve kırmızı rengin ülkesine gitti. Geçtiği her yerde yerleşmeyi denedi; ama hiçbir yer hoşuna gitmedi. Doğduğu gibi, tek karnış yılında gökyüzü suyunun kıyısına geldi. Orada ağlamaya başladı. Üzerindeki süsleri çıkardı. Burada kendine yılanlardan bir sandal yaptı. Bitince içine oturdu ve doğuya doğru denize açıldı. Dendiğine göre gökyüzünün içine girdi. Tek karnış yılında geri dönecek ve halkını yeniden yükseltecek."

Bu sözler, Azteklerin en önemli söylencelerinden biri olan Kuetzelkoatl'dan

Aztekler için en kutsal tanrılar Güneş ve yağmur tanrılarıydı. Bu tanrılar için yapılan törenlerde insan bile kurban edilirdi.

alınma. İspanyol kâşifler Güney Amerika'ya ilk geldiklerinde Aztek ve İspanyol kültürü ilk kez karşılaşmıştı. Doğudan gelecek efsanevi kişiyi, yani Kuetzelkoatl'ı bekleyen Aztekler, karşılarında İspanyolları görünce, onları yüzyıllardır bekledikleri tanrıları sandılar. Bugünkü Meksika'nın orta ve güney kesimlerinde 15. ve 16. yüzyıllarda hüküm sürmüş olan Aztekler, beyazların Amerika'ya gelmesinden önce bölgelerinin en görkemli uygarlığını kurmuşlardı. Nahuva ya da Nahuatl denen bir dil konuşan bu halka Aztek denmesinin nedeni, atalarının Kuzey Meksika'da bulunan ana yurtları için kullanılan Aztlan (Beyaz Ülke) sözcüğünden gelir. Öteki adlarından Tenoçka, atalarının adı Tenoch'tan kaynaklanır. Yine Aztekler için kullanılan Meksika adı, Texcoco gölünün mistik adı Metzliapan'la

(Ay Gölü) ilişkilendirilir. En büyük kentleri Tenochtitlan'ın adı, Tenoch'tan türetilmiş; Meksika adıyla önce kentin ve çevresindeki vadinin, zamanla da tüm ülkenin adı olmuş.

Yöreye 1519 yılında gelen İspanyolların komutanı Hernan Cortez, büyük bir imparatorlukla karşılaşmıştı. Azteklerin büyük kralı 2. Montezuma, döneminde çevresine egemen olan büyük ve gösterişli bir İmparatorluğun hükümdarıydı. Aztekler, Orta Amerika'daki diğer kavimleri de kendi egemenlikleri altına almış, onları köle gibi kullanıyor ve onlardan ağır vergiler alıyorlardı. Hernan Cortez ve adamları

Aztek Takvimi

Aztekler, Tonalpohualli adını verdikleri 260 gün süren dinsel bir takvimle 365 gün süren güneş takvimi olmak üzere iki takvim kullanmışlar. Dinsel takvim, 20'şer günlük 13 döneme bölünüyor. Normal yılsa 20'şer günlük 18 aya bölünüyor ve uğursuz sayılan beş günlük bir dönem ekleniyordu. Dinsel ve toplumsal Aztek yılları, her 52 yılda bir, birbirlerine göre aynı konuma gelirdi. "Yılların Bağlanması" ya da "Yeni Ateş Töreni" adıyla kutlanan bu olaya hazırlık olarak önce tüm kutsal ateşler ve evlerdeki ateşler söndürülürdü. Tören sırasında heyecan doruğa ulaştığında rahipler yeni bir kutsal ateş yakardı. Ardından Aztek halkı da ocaklarındaki ateşi yeniden tutuşturur ve şölene geçerlerdi. 1790'da Mexico'da yapılan kazılarda bazalttan yapılmış, ağırlığı 25 tonu bulan, 3,7 metre çapında daire biçiminde bir takvim taşı ortaya çıkarılmış. Bugün Mexico Ulusal Antropoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan taşın tam ortasında Aztek Güneş Tanrısı Tonaiuth'un yüzü bulunur. Bu yüzün çevresinde de tanrının önceki cisimleşmiş biçimlerini yansıtan ve dünyanın dört eski çağını simgeleyen kare biçimindeki dört pano vardır. Bunları da Aztek ayının 20 gününü simgeleyen işaretler çevreler.

kentlerde yaşayan, büyük piramitler, yüksek tapınaklar yapan bir uygarlıkla karşılaştıklarında çok şaşmışlardı. Çünkü İspanyollar, Amerika'nın birçok yerinde olduğu gibi vahşi topluluklar bekliyorlardı. Vahşiler yerine gelişmiş bir devlet düzeni bulunca şaşırdılar. Öte yandan Aztekler de İspanyolları ilk gördüklerinde çok şaşmışlardı. Onlar da çevrelerine emir vermeye ve kendilerinden güçsüz olanlar üzerinde egemenlik kurmaya alışkınlardı. Beyazları ilk gördüklerinde, İmparator 2. Montezuma onlardan hiç hoşlanmamış ve hemen esir almak istemişti. Ne var ki doğudan gelen beyaz adamın kim olduğundan emin olamıyordu. Acaba bu söylencelerde sözü edilen ve döneceği söylenen Tanrı Kuetzelkoatl mıydı? Yoksa ülkesini işgale gelmiş, tehlikeli bir düşman mıydı? İspanyolların metal zırhları Güneş altında pırıl pırıl parlıyordu. Ellerindeki uzun sopalarsa tıpkı yağmurda duyulan gök gürültüsü gibi ses çıkıyordu. Güneş ve yağmur Aztekler için kutsaldı. Bu yüzden 2. Montezuma, Hernan Cortez'in doğudaki yolculuğundan dönüp gelmiş kutsal Kuetzelkoatl olduğunu düşündü. İspanyolları başkentlerine kadar çağırdı. Onlara ikramlarda bulundu. Hernan Cortez ve İspanyollar, Amerika'ya kralları adına yeni ülkeler bulmak ve bu ülkelerin kaynaklarından yararlanmak için gelmişlerdi. Azteklerin sahip olduğu altınlar, beyaz adamların gözünü kısa

sürede kamaştırmıştı. Cortez ve adamları, Montezuma'dan kendilerine altın vermelerini istediler. Doğudan gelen yabancıların altın karşısındaki açgözlülüğü, istedikleri yapılmadığında başvurdukları şiddet, Aztek kralının Cortez hakkındaki düşüncesini değiştirmesine neden olmuştu. Gelmesini bekledikleri iyiliğin tanrısı, kurtarıcı bu olamazdı. Bu olsa olsa bir işgalciydi. İspanyolların sayısının birkaç yüz kendi adamlarınınansa on binlerce olduğu düşünülürse, bu küstah yabancıları kolayca ülkesinden atabilir ya da onları öldürüp

Azteklerin kullandığı takvim taşı

kutsal tanrılarına kurban edebilirdi. Ne var ki artık çok geçti. Teknolojik olarak Azteklerden çok ilerde olan İspanyollar, tüfekleri ve zırhlarının yardımıyla sayıca az olmalarına karşın belirgin bir üstünlük sağlıyorlardı. Bu sefer sırasında orada bulunan bir İspanyol tarihçi, yapılan bir savaşta tüfeklerin çıkardığı gürültüden çok korkan Azteklerin önce kaçsalar da dönüp savaşıma devam ettiklerini söyler. Ne zaman ki İspanyol atlıları savaş alanına girer, her şey biter. Aztekler, atı ve binicisini tek bir canlıymış gibi düşünür; dehşet içinde savaş alanını terkederler.

Beyazların kısa sürede başarı elde etmelerinin ve çok kısa sürede tüm Aztek İmparatorluğu'nu fethetmelerinin birçok nedeni var elbette.

Azteklerin çevrelerindeki halklar tarafından çok sevilmemesi ve onların beyazların yanında savaşmaları bir etken. Ne var ki, en önemli neden, Avrupalıların Amerika'nın yerli halklarından teknoloji bakımından çok ilerde olmasıydı. Aztekler görkemli bir uygarlık kurmuşlardı. Kendilerine özel bir takvim geliştirmiş, yüksek piramitlere benzer yapılar yapmış, ancak sözgelimi tekerlekten haberdar değillerdi. İspanyollara hızlı hareket etme ve ağır yükleri taşıma olanağını veren atlar da, Aztekler'de olmayan bir başka şeydi. Hernan Cortez, İspanya'ya yeni dünyanın birçok zenginliğini gönderdi. O kadar çok altın gönderdi ki İspanya'da insanlar, Meksika'da tamamı altından yapılmış "El Dorado" adlı bir kent olduğuna inanmaya başladılar. Birçok maceracı, bu altın kenti bulmak amacıyla yollara düştü.

Bugün severek yediğimiz çikolata da yeni dünyadan gelmiş bir Aztek buluşu. Bugünkünün tersine, o zamanlar insanlar kakaodan yapılan çikolatayı yemez, sıvı olarak içerlerdi. Son Aztek İmparatoru 2. Montezuma'nın sıvı çikolata içmeyi çok sevdiği, her gün bardaklar dolusu içtiği söylenir. Aztekler kakaonun içine şeker koymazlardı. Onların içtiği, daha acı ve daha koyu kıvamlı bir sıvıydı. Ne var ki kakao Avrupa'ya geldiğinde, Avrupalıların damak zevkine uygun olarak içine süt, şeker, vanilya gibi maddeler de katıldı ve günümüzdeki halini aldı. Azteklerin bize kazandırdığı başka yiyecekler de var. Domates, patates, mısır gibi yiyecekler de Hernan

Bir Aztek soylusu geleneksel kıyafetleriyle betimlenmiş.

Aztek tarihinden önemli kesitler, resmedilerek anlatıldı. "Codex" adı verilen bu belgelerden çok azı günümüze gelebildi.

Cortez'in İspanya'ya gönderdiği diğer yiyecekler. Hernan Cortez, Meksikayı fethederken bilmediği bir silah daha kullanıyordu. Görkemli Aztek İmparatorluğu, Avrupa'dan gelen minik düşmanların, yani mikropların saldırısına da uğradı. O güne dek karşılaşmadıkları mikroplarla karşılaşan Azteklerin bağışıklık sistemleri bu hastalıklara dayanamadı. Günümüzde hafifçe geçirilen su çiçeği gibi hastalıklar bile binlerce insanın ölmesine neden oldu.

Avrupalılar, bu bölgeye yerleşmeye başladıkça yerlilerle kaynaşmaya ve onların adetlerini ve geleneklerini benimsemeye başladılar. Bu anlamda Aztekler tarih sahnesinden tamamen çekilmedi diyebiliriz. Sözgelimi, günümüzde başta ABD olmak üzere tüm dünyada sevilen basketbol oyunun kökeni de bir düşünceye göre Aztekler'e dayanır. Aztekler iki takıma ayrılır ve lastik bir topu yükseğe asılmış bir çemberden geçirmeye çalışırlardı. Bu oyunda oyuncular topa elleriyle dokunamaz yalnızca dirsekleri ve kalçalarıyla vurabilirlerdi. Pocatoc adı verilen bu oyun halk arasında sevilerek izlenen bir oyundu.

Aztekler belki tarih sahnesinden silindiler. Ama onlardan alınan birçok şey günümüz dünyasını biçimlendirdi. Azteklerden kalan göz kamaştırıcı tarihi eserleri ağırlıklı olarak Meksika ve çevresinde görmek olası. Geçmişte savaşmış iki halkın, Amerikalılarla Avrupalıların çocukları, bugün bir arada, tek bir halk olarak yaşıyor.

Gökhan Tok

Kaynaklar

Townsend, R. F., Aztekler, Çeviri: Meltem Özdemir, Arkadaş Yayınları, 2001
<http://www.derinboyut.com/ozeldosya/aztekler.htm>